

UREDNIŠTVO IN UPRAVA:
Videm, Via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 — Poštni predal (Cassa postale) Videm 186. —
Poštni čekovni račun (Conto corr. post.): Videm, št. 24/7418.

MATAJUR

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

NAROČNINA:
Za Italijo: polletna 300 lir —
letna 500 lir — Za inozemstvo:
polletna 600 lir — letna 1000 lir
— Oglasi po dogovoru.
Pisemna številka 25 lir

Leto XI. — Štev. 5 (213)

UDINE, 16. - 31. MARCA 1960

Izhaja vsakih 15 dni

Spet odhajajo v tujino

Mrzli dnevi so se in zdi se, da bi zima še kar naprej rada ostala pri nas in z njo naši emigranti. Hote ali neho, ne ozirajo se na mrzle vetrovne dneve, emigranti so pogledali na koledar: marec je!

Autobusi se nekako leno pomikajo vsako jutro po še zasneženih in poledenelih cestah proti Vidmu. Prevažajo raznovrstno blago: ljudi, pošto, velike pakete in kocke. Med vožnjo se potniki razgovarjajo o vsem mogočem: o potnem listu, o zdravniškem pregledu, o delu, novem bivališču in drugem.

Na videmskem kolodvoru je že vse polno ljudi. Vlak, ki bo pravkar odbrzel proti Benetkam je že natrpano poln. Na peronu pred tračnicami se gnete gruča ljudi, ki se poslavljajo od svojih dragih, ki odhajajo v tujino. Oče grenko poljublja ženo in otroke, mladenič, ki odhaja prvič na to trnjevo pot, maha z belim robcem, deklič pa, ki se morda tudi prvič podaja v objem tujega mesta, drse solze po oblizu. Se en trenutek in že vlak izgine izpred oči.

Koliko je naših Slovencev, ki odhajajo vsak dan v svet sto, tisoč, desetisoč ali morda več? Nihče ne ve koliko jih je! Vemo, da so hiše ostale prazne, da so ostali le starčki, otroci in žene, ki skušajo dati umirajoči vasi nekoliko življenja.

Vsi v pajo, možje, mladeniči in mladenke, da bodo našli srečo na tujih tleh, a njihove domačije propadajo. Najboljši delavni možje, najbolj zdravi fantje, najbolj brhka dekleta so si izbrali novo domovino. In enaki usodi so zapisani tudi njihovi otroci. Moja oče je bil emigrant, moj sin je emigrant in tudi tale, ki je še v zibelki je dejal starček »mo emigrant«. Usoda je pač taka.

Toča emigracija, če je še tako dobro plačana, ne bo prinesla Beneški Sloveniji rešitve. Ljudje bi morali najti srečo doma, v Furlaniji ali tod blizu. Če bi se tu postavile tovarne, bi ljudje ne hodili

kot izgnanci po svetu in njihove domačije ne bi propadale. Vsi zeleni načrti ne bodo prav nič pomagali, če ne bo tudi kakega visokega tovarniškega dimnika. Vsaka peč zemlje je bila že nešteto krat premerjena in tudi obdavnjena in zato vemo, da ne more samo ona preživljati vseh ljudi, ki bivajo na njej.

Vidimo, da pojejo emigrantom ob raznih prilikah narodne pesmi, da jim prirejajo praznike in takrat skočijo nanje kot sestražani volkovi, da jim iztrgajo tistih par lir, ki so si jih s tolikim trudom prislužili na tujih tleh in morda odtrgali grizljaj iz ust nedolžnega otročiča. Res gnusno je videti kako izkoriščajo te uboge emigrante in jim vcepljajo v glavo, da je emigracija nekako »narodno poslanstvo« in kako jih pitajo s prepričevalnimi govori raznih generalov.

Emigranti, ti ubogi reveži, se vsega tega ne zavedajo in pijejo, kar jim dajo tisti brihtni govorniki piti. Toda prišel bo čas, ko se bodo tudi njim odprle oči in takrat bodo sprevideli, da so bile vse tiste sladke patriotične besede le strup.

Vlaki brze po tirih na vse strani. Emigranti iz Terske doline, Nadiške doline in Režije se raste vleči za seboj v neznan kraj kot jate ptic, prestrašenih od hude ure. In medtem prihajajo vojaki, uradniki in drugi funkcionarji, da napolnijo praznino, ki so jo pustili emigranti. Na vsak način bi hoteli iztebiti slovenski rod iz Beneške Slovenije.

Avviso ai portalettere

Abbiamo notizia che alcuni portalettere commettono atti illegali ai nostri danni non procedendo alla consegna ai destinatari del nostro giornale.

Diffidiamo pertanto questi irresponsabili del continuare a compiere questa azione di sabotaggio ai nostri danni in preavvertendoli che d'ora in poi procederemo legalmente contro di essi qualora si abbiano a ripetere episodi del genere.

SESTANEK KMETOV NADIŠKIH DOLIN V ŠEMPETRU

Stališče »Alleanze Contadini« glede »Piano Verde« - Povprečni letni dohodek na osebo znaša 42.000 lir - 25 odstotkov ljudi v emigraciji - Veliko število emigrantov ponesrečenih

V nedeljo 13. t. m. je »Alleanza Contadini« iz Vidma organizirala v Šempetru Slovenov sestanek, katerega so se udeležili kmetje iz komunov Nadiških dolin. Prisotni so bili tudi sekretar organizacije za videmsko provincijo Antonio Moschioni, podpredsednik Alceste Ferrante in član regionalnega komiteja »Alleanze Contadini« Izidor Predan.

Provincijski sekretar je v svojem govoru med drugim povedal, da je zašlo italijansko kmetijstvo v veliko krizo že pred dvema letoma, ko je pričela veljati pogodba o Skupnem evropskem tržišču. Takrat so se pričele nižati cene kmetijskim pridelkom in se izenačevati s cenami enakih pridelkov v ostalih petih državah Skupnega evropskega tržišča. Ker je Italija v kmetijstvu na zadnjem mestu in ker so kmetje Bonomijske organizacije neposrednih kmetovalcev pričeli zavračati izkaznice zaradi glasovanja njihovega predsednika z ostalimi demokristjanskimi svetovalci za zakone v korist velikih posestnikov in monopolov, je vlada pripravila in odobrila takimenovan »Piano Verde«, ki predvideva investicijo 550 milijard v petih letih. Ta načrt zamenjuje vse dosedanje veljavne načrte v prid kmetijstva, izvajal pa se bo na podlagi obstoječih zakonov. Kmečka zveza sprejema načrt, ker predvideva investicije, zavrača ga pa zaradi tega, ker ne predvideva reform.

Za njim je prevzel besedo podpredsednik organizacije Alceste Ferrante, ki je predlagal, da je potrebno ustanoviti organizacijo, kajti brez te si ni mogoče zamisliti uresničevanja kmečkih zahtev. Orisal je tudi veliko krizo, ki je zadela kmete v Furlaniji in v Nadiških dolinah.

Po končanem govoru podpredsednika so izvolili odbor iz predstavnikov kmetov Nadiških dolin.

Glavni govor o situaciji kmetov v Nadiških dolinah pa je imel Izidor Predan, ki je v obsežnem dokumentarnem poročilu navedel vse najvažnejše probleme tamkajšnega prebivalstva in ga tu objavljamo v celoti.

Videmska trgovinska zbornica in pokrajinska uprava sta objavili statistike, na podlagi katerih ima vsak prebivalec čedadskega okrožja povprečno 66.000 lir letnega dohodka. »Vi veste, dragi prijatelji — je rekel Predan — da je v Čedadu in v njegovi okolici kakor n. pr. na področju Manzana več tovarn. V Čedadu so velike trgovine in skladišča, toda kljub temu povprečni dohodek na prebivalca ne presega 66.000 lir letno. Tudi Nadiške doline spadajo pod čedadski okoliš. Če upoštevamo te doline kot samostojno enoto, ali veste, kolikšen

je povprečni letni dohodek vsakega prebivalca? Na podlagi realne in temeljite analize, ki smo jo napravili v zadnjih časih, o razmerah v številnih kmetijah v nižini kakor tudi v hribovitih predelih, smo prišli do zaključka, da ta dohodek ne presega 42.000 lir letno.

Govornik je potem navedel dohodke in izdatke neke kmetije v Spodnji Brajdi v občini Grmek. Kmetija meri 10 ha in jo obdelujejo tri osebe. Ta kmetija daje naslednji maksimalni pridelek in dohodek:

Prašič 40.000 lir, tele 40.000, 40 stotov lesa 28.000, 5 stotov kostanjev 12.000, 10 kokoši 12 tisoč, 3 stoti sliv 9.000 lir,

5 stotov jabolk in hrušk 10.000 lir, 15 stotov krompirja 37.500 lir, 4 stoti pšenice 25.000 lir, 3 stoti koruze 12.000 lir, 29 stotov in 17 kg mleka 116.680 lir, 15 hl vina 90.000 lir, en stot fižola 6.000 lir; skupno 438.680 lir. Minimalni zaslužek na tej kmetiji bi znašal 381.000 lir.

IZDATKI te kmečke družine so naslednji:

Vzajemna kmečka bolniška blagajna 14.352 lir, davek na zaslužek 7.378 lir, davek na kmetijske dohodke in zavarovanje 10.795 lir, davek na nepremičnine 7.980 lir; skupno izdatki 40.505 lir.

Družina je poleg tega porabila:

Za nakup semen 2.700 lir, za predelavo mleka 15.792 lir, za oploditve goveda 2.000 lir, elektriko 12.000 lir, zakol prašiča 5.000 lir, kmečke delavce 45 tisoč lir, tri stote otrobov 13 tisoč 800 lir ter 5.000 lir za rejo kokoši; skupno 141.797 lir. Če stroške odštejemo od dohodkov, tedaj znaša najvišji dohodek kmetije 296.000 lir, najnižji pa 239.000 lir. Vso to razdelimo s tri, kolikor je družinskih članov, in dobimo maksimalni zaslužek 98.000, odnosno minimalni zaslužek 79 tisoč lir na osebo. To je ena izmed najboljših kmetij v srednjem hribovitim pasu občine Grmek.

Iz tega je razvidno, da prebivalci teh krajev ne morejo živeti od zaslužka, ki jim ga daje zemlja. Najhujšega jih je rešila emigracija, dasiravno je tudi ta polna temnih strani in ne bo nikoli rešila obstoječih vprašanj. Od 16.000 prebivalcev občin Nadiških dolin jih je 4000 zapustilo svoje hiše in odšlo s trebuhom za kruhom v inozemstvo. Na stotine naših družin je razbitih, na desetine emigrantov pa je izgubilo življenje pri nevarnih delih. Od 1951 do 1958 je samo v Belgiji umrlo zaradi nezgod 57 Benečanov. Prav toliko jih je umrlo doma zaradi bolezni, ki so jih dobili v rudnikih. Izplačevali jim niso pokojnine, ker belgijski zakonji predvidevajo, da mora vsak delavec delati vsaj 10 let v rudniku, da ima pri 40 letih pravico do pokojnine. Številni emigranti so oboleli za silikozo in za drugimi boleznimi, preden so prišli do pokojnine. Njihova družine niso prejele nikake odškodnine. Na desetine in desetine naših mladeničev se zdravi po sanatorijih v Italiji in v inozemstvu zaradi teh bolezni in zaradi krivičnih zakonov.

Nemogoče je ugotoviti število ponesrečenih na delu v inozemstvu. Vemo samo to, da je to število zelo visoko. Bele kosti naših mrtvih v Avstraliji, Kanadi, Ameriki, Belgiji, Franciji, Švici, Nemčiji, Holandski in drugih državah so najboljša priča o zapuščenosti, v kateri živimo, in revščini, ki vlada v naših vaseh.

»Sedanjí upravni voditelji našega področja se bojijo zahtevati od vlade investicije in pomoč, da bi se rešila važna vprašanja našega gorskega področja. Po drugi strani pa so bile vse dosedanje vloge glave za naše zahteve; povezane so bile s konservativnimi razredi in z monopolom, ki vodijo italijansko politiko.

Zaradi prizadevanosti demokratičnih sil je parlament sprejel številne zakone v prid gorskih področij. Med temi zakoni naj navedemo zakon št. 991 od 25. julija 1952, ki daje neposrednim obdelovalcem možnost predložiti prošnje deželnemu nadzorništvo za gozdove za najem posojila ali za državni prispevek, ki naj omogoči razvoj kmetije, živinoreje in gozdarstva, izboljšanje zdravstvenega stanja, za nakup plemenske živine kakor tudi strojev.

Kakor se vidi, je zakon dober; kmetom daje pravico do cele vrste preroj, ki so jih v resnici tudi napravili, toda de-
(Nadaljevanje na 2. strani)

Najbolj zdravi možje so se te dni poslovili od doma in odšli na vse strani sveta. Nihče ne ve koliko jih je in če se bodo še vrnili. Vemo, da vsako leto pogoltna tuja zemlja dosti naših mož in da se jih dosti vrne bolnih ali pohabljenih. Naj vas povsod spremlja naš augurio: vinite s ezdravi k domačemu ognjšču! Tornajt sans dongie 'el vuč tri fogolar!

Naše žene

Ko so v začetku marca praznovali praznik žena po svetu, smo se tudi mi spomnili naših žena.

Pri nas doma ima žena drugačen položaj kot ga ima pri Italijanih. To pa ni nič čudnega, ker so dolžnosti in odgovornosti naših žena mnogo večje kot pri naših sosedih Furlanih in Italijanih.

Gorje bi bilo, ako bi ne imeli takšnih žena, kot jih imamo, v zadnjih petdesetih letih. V prvi svetovni vojni, ko so bili vsi moški po hribih, po raznih trincejah, so naše žene reševale družino in posestva. Ko je prišel »Caporetto« so bile spet naše žene tiste, ki so vsaj nekaj rešile v povodnji soldatesk, ki so kradle in preplavljale naše kraje. Pod fašizmom so bile prav naše žene tiste, ki so se še najmanj zanesle za fašizem, medtem ko so marsikateri moški noreli s fesi in črnimi srajcami okoli. Ko je v drugi svetovni vojski za vsakim kantonom po naših vaseh pokala puška ali pa eksplodirala bomba, so se naše žene izkazale, da so skrivale pred kozaki, Nemci, republikani ali katero koli drugo golaznijo naše brate, očete, sinove, prijatelje in znance, vse dobre Slovence in Italijane.

Zdaj po vojski, ko se je bilo treba kregati ali pa demonstrativno pokazati oblastem voljo ljudi, so bile spet naše žene, ki so v Brezjah, Oblici in tolikih drugih naših vaseh skupno nastopale. Niso se ustrašile, ko so jih gonili po sodnijah zaradi »sedizione«, kot so jih po krivem obtožili. Naše žene zelo živo občutijo vsako krivico in se hitro postavijo po robu ti-

stim, ki nas bi hoteli potlačiti. Mi v Furlanski Sloveniji imamo takšne žene kot redko kje v Italiji ali po svetu. Doma podpirajo tri ogle hiše kot se pravi, to je, neustrašijo se nobenega dela v hiši, hlevu in na polju, in če je treba, se brigajo tudi za javno delo, za javne stvari, za domačo politiko. Ne drže se zmeraj šparheta in kuhinje. Po nepisanih postavah so naše žene popolnoma enakopravne moškim. Ko je treba iti po svetu, so spet naše ženske samostojne in gredo po svoji poti na delo v emigracijo ali pa po italijanskih mestih.

Naše žene so bile tiste, ki nam ohranjajo naš slovenski jezik. One so naše domače, neplačane učiteljice, ki nas uče iz roda v rod naš materin jezik. Tako delajo že nad tisoč tristo let in tako bo trajalo naprej brez konca in kraja.

Brez napačne skromnosti lahko rečemo, da imamo takšne dobre, enakopravne, sposobne, čedne, vztrajne, korajžne žene kot jih drugi narodi okoli nas nimajo. Zato ni čudno, da se mnogi z njimi poročijo in jih odpeljejo.

Naša žena ne mara biti nobenemu preveč podložna še doma v družini ne. Ona zna biti samostojna in se razume na vse ekonomske domače zadeve in na politične prilike pri nas. Naše žene so naši tovariši, svetovalci in pomočniki. Drugi nam lahko zavidajo, da imamo takšne žene. In dokler jih bomo imeli ne bo nas furlanskih Slovencev, ne bo Furlanske Slovenije konec.

SV. PETER SLOVENOV

Za razvoj kokošereje

Provincialni inšpektorat za agrikulturo je naredil načrt kako bi se mogla tudi v hribovskih krajih Nadiške doline razviti kokošereja. V ta namen so dali v prodajo za polovično ceno (kup) piščance (cibeta) zbrane rase, pičo (mangine) in vso atreacaturo. Kmetje so hitro pokupili vse, kar je inšpektorat dal na razpolago po ugodnem kupu. Sada bo ta ustanova organizirala tudi konference, ki bojo spremljane s filmi, kjer bojo učili kako se pravilno redijo kokoši in koliko profita se ima lahko od njih.

Vjemo, da je Nadiška dolina zlo uboga cona in če se bo kokošereja obnesla, bi višino pomagala domači ekonomiji. Ljudje zlo povprašujejo na čedadskem trgu po domačih kokoših, ker tiste importane niso tarkaj dobre, vsak pa lahko konstatira, da naši kumetje ne prodajajo kokoši, ker jih imajo komaj za domači nuc. Troštamo se, da bojo posebno gospodinjne od sada naprej redile več kokoši, saj tu ne zahteva dosti truda.

BRDO

Učja spet blokirana zavoji snežnih zametov

Učja je ta vas, ke najbuj tarpi zavoj snežnih zametov v videmski provinci. Te dni se je že drugič zgodilo u letošnjem letu, de je popojnoma odrjezana od sveta, brez kruha, brez medijin. Zentarja mjesca so bli judje iz Učje 20 dni zaprti v vasi an jim je odpria cjesto, ki peje v Tersko dolino, šele neka specializana impreza iz Portodruara, zavoj tega, ki domači buldožeri njeso mogli pretouči debele ledene skorje, ki se naredila nad snegom.

Še tele dni, ko po dolinah pada dež an učasih posije sonce, je Učji zapadlo nad en meter snega. Judje so spet zaprti, spet tarpe zavoj pomanjkanja kruha an medijin. Zvezdali smo, de je več otuok bounih, dva nad 80 letna starčiča parklenjena na pastejo zavoj tega, ki imata polmonito an še več drugih zavoj influence bounih judi je brez mjeđihove pomoči. Mjeđih ne more do njih zavoj visokega snega, trašport bounih na žlitah je pa tud perikulozan za močno boune starčiče an otroke.

Judje no kličejo na pomuoč. Sindik je naredu kar je mogu, naprava je potreb-

NEME

Rojstva, smrti in poroke

Mjesca februarja so se rodili: Maurizio Tomada, Renzo Pividori, Renzo Novak, Gioacchino Petrossi, Dorotea Petrossi in Ermelido Biteznik. Umrlí so: Anton Comelli Domenico Nimis, Caterina Dri, Elisa Comelli, Maria Casasola, Norma Di Betta, Giovanna Sgorion in Giovanni Vizzutti. Poročili so se: Romano Caisutti z Rito Croatto, Francesco Grassi z Anito Palma, Francesco Comelli z Anillo Nimis in Diego Manzocco z Methilde Altaman.

TAJPANA

Dobre an slabe novice iz našega komuna

Telekrat muoremo povjedati zlo veselo novico: asfaltali bojo cjesto, ke na peje iz Toriana skuzdre Krnatsko dolino v Tipano. Z djeli no će začeti žaj ljetos, finili pa jo bojo ljeta 1961.

Tuó to je novica, ki smo jo čakali žej dugo. Nadiška dolina (Val Nadison) je žej dosti ljet asfaltana, lani so asfaltali se cjesto, ke na peje skuzdre Tersko dolino, le naša ne ba še usa jamasta. Judje njeso marali hoditi v naše kraje pru zavoj slabe cjesto anu zatuó smo konvinti, de bo potem več movimenta. Ve mamó šperančo, ke no jo će tud narditi buj širokó, zak' v nekatjerih krajih na je itako tesna, ke dva automobilja se ne moreta srjesti.

Pa še nekéj: cjesto Neme — Tipana na će beti klasifikana kot provincial, kar nam da pensati, de bo ljeuše uzdaržana, zatuó ke za komun kot je naš anu te iz Nem, ki so ubogi, to nje lahko.

Potém Krnatska dolina na će use drugač zgledati. Škoda pa je ta, ki judem ni garantido djelo na domačih tleh. Ljepo na bi tjela stati kaka mala fabrika anu pogoji-kondizioni za tuó ne ne mančajo. Smo »produttori energie elettriche«, manodopere to je bondanto, le dobra volontat s strani governa na manča. Okupati nih 100-150 djelaucu našega komuna v industriji, to bi tjelo priti rejči-salvati ekonomijo Krnatske doline. Na usaki modo no malo šperanče to je; use to će dipenditi kako no bojo znali jo upejati naši domači poglavarji.

Blizajo se nove votacioni za komun

anu tuó to pride rejči »lotta« med poglavarji za priti do komunskega stoliča. Naši te stari komunski »monorevoj« no majó glave poune prekupacioni, zak' njeso sigurni, če u jih bo popul še tele bót téu votati. Več kuj tikeri u ma »rimorso di coscienza«, zak' tu tekaj ljetih ni nič naredu. Najbuj no bi muorli mjeti »caro vest« pronski možje: malo so nardili za te žive, še mankuj za ta marive. Britof-semetjerih, je itako zapuščen anu razbit, ke to bi muorlo beti špot usjev poglavarjev. Na tuó, de je trjeba za semetjerih skarbjet tej za svojo hišo, jih je muorla spumnit na forešta maestra, ke ne otroké mobilitala za nardit lesene križe. Anu pomisliti, de Prosn'jeni no majó tu komunu 6 »consiglieri«, vicesindika anu »dnega »assessorija«.

Cjesto, Krmahta-Viskorša, ki so jo »in grande pompa« inaugural lani, ni več cjesto, ma dan melin. Tu Suscu te se poderlo je dan ljeu kos anu majedan u ne pensa uzeti provedimente.

Hljeu »sociale« v Viskorši u gre ljeu po indavant. Škoda, de so zbrali »dan ne maso ljeu puoš, zak' tam oku no njemajo kam spustit krave, kar se čedi hljeu. Čuli smo pravit, ke no će narediti »dan hljeu »sociale« še tu Buonah, kjer bojo redil n'h 100-150 glav goveje živine (capi bovini). Prožet za hljeu tu Buonah ne mjela inkarik narditi »Societa Incremento Lavori Valorizzazione Agro Montani (SILVAM)«. Šperajmo, ke to tuó zarjes diventej.

Dolina Dogna bo postala popolna puščava

Furlanski Slovenci smo nekako sosedi doline Dogne, ki je na severu od Rezijske, med velikimi hribi preden se pride v Kanalsko dolino. Prav v starih časih, ko smo prišli Slovenci v te kraje, smo mi Slovenci naselili tudi dolino Donje in imajo še sedaj nekateri hribi in kraji slovenska imena. Toda v srednjem veku so se naselili v dolini Donje furlanski pastirji in drvarji in sedaj ni tam več Slovencev, ampak so samo Furlani. Kmalu pa bomo morali reči, da ni več Furlanov, ker se tudi furlanski kmetje izseljujejo, gredo proč iz Donje. V vasi Gran Colle ni več nobenega človeka, ker so vsi odšli. Prazne hiše in hlevi propadajo in bo kmalu vse skupaj kup razvalin. V Pleziche je komaj še sedem ljudi, ki so raztreseni po raznih hišah. V kratkem tudi tam ne bo nobenega več. V Chioutu je nekaj več ljudi, toda tudi pol manj kot pred vojsko. Pred nekaj leti so dobili novo šolo, a je v tej šoli komaj 11 učenec; koliko pa jih bo drugo leto? Če gre tako naprej, ne bo v celi dolini Dogne nobenega stalno naseljenega človeka, ostali bodo nenopaseni pašniki in nepokosene senožeti in pa slab zanemarjen gozd. Donja se vrača nazaj za tisoč tristo let, ko še ni bila naseljena. Bojimo se, da pojdejo za zgledom Donje tudi druge doline furlanske montagne, furlanskih hribov. Zaenkrat izginjajo prebivalci v stranskih, že od zmeraj redko naseljenih dolinah, nato pa bodo prišle na vrsto tudi glavne doline, kjer je tudi že zmeraj manj ljudi.

Rezija se še drži

Dolina Rezijska, ki leži južno od doline Donje in južno od doline Rakolane, ima približno zmeraj enako ljudi. Glavni kraj doline, kjer je županstvo se je polegšal in ima razne lepe hiše, gostilne in trgovine, z lepo električno razsvetljavo tudi po cestah. Bolj so ostali zanemarjeni tisti kraji, ki so daleč proč od občinskega centra kot na pr. Osojane, Stolvica, Korita, Liščaci in drugi. Tudi Rezijska bi bila že prazna, če bi se šlo za to, da bi morali živeti ljudje od dohodkov od dela doma. Od dela doma živi nekaj ostirjev in botegarjev in nekaj uradnikov na kamunu. Tudi turizem prinese denar samo

tem, ne pa drugim ljudem. Da Rezijska še živi in da je vsaj glavni kraj Ravenca ni mar bolj lepši, imajo zaslugo emigranti iz Rezijske, ki svoje doline ne pozabijo in se zmeraj radi vračajo v svoj domači kraj. Rezijski emigranti pa se ne samo vračajo v domači kraj, ostanejo nekaj dni doma, popijejo kozarec vina s prijatelji, plačajo dolgeve, ki so jih napravili stari in žene pri botegarjih, ampak tudi nekaj investirajo v domačih hišah ali jih popravijo ali pa vsaj kupijo nekaj pohištva. Emigranti zmeraj pustijo nekaj denarja, da Rezijska lahko živi. To pa lahko naredijo tudi zato, ker so od vseh naših emigrantov iz Furlanske Slovenije najbolj prebrisani in pametni. Naš Rezijsan v emigraciji ne prime tako hitro za pikon in zappo, ampak rad nekaj kupuje in prodaja, nekaj mešetari in posreduje in sicer ne preveč daleč od doma, ampak bolj blizu okoli Trbiža po Kanalski dolini in drugod po Venetu ali pa tudi po Avstriji. V Koritah imajo novo šolo za 13 učencev, v Stolvicah pa jo bodo imeli za osem - deset otrok. Vode imamo dosti v rezijski dolini in zato ne bo težko zgraditi vodovode še za Stolvico in Liščace.

SOVODNJE

V kratkem bojo nardili še drugi kos cjesto, ki bo vezala Jeronišče — Duš — Jelina. Ljudje so te novice zlo veseli, ker takuó jim ne bo korlo več prenašati pardjelke na harbtu, a jih bojo lahko vozil po cjesti.

Postrojil bojo tud cjesto, ki iz Sovodenj peje v Čepatišče in Polavo. Dolgo pomladansko daževje in sneg so jo takuó razrili, da skoraj ni moč voziti po njej.

TAVORJANA
DEMOGRAFSKO GIBANJE

Mjesca ženarja an februarja je bluó v našem komunu takole demografsko gibanje: rodilo se je 8 otrok, od katjerih 5 izven komun; umrlo je 12 oseb (9 v komun in 3 izven komun); porok je bilo 9 in od teh ena v esteru.

Iz našega komunja je ljetos emigriralo 320 djelaucu od katjerih 28 za stalno. Največ jih je emigriralo v Nemčijo, ostali pa v Švicero, Francijo an Holandijo.

GRMEK

KANTIR ZA CJESTE

Zvezdali smo, da je ministrstvo za djelo dodelilo našemu komunu 1.400.000 lir za odprjet kantir, ki no postrojil cjesto v Lombaju in Rakinu.

Gino Vogrič iz Gorenjega Brda pri Hlodču je muoru v špital, ker mu je nekdo varga butiljo v glavo an ga hudo ranu. To zadevo raziskujejo karabinerji.

AMERIKA

MATTELIG John - BELOIT (Wisconsin). Prejeli pismo in tudi denar za abonament za leto 1960. Hvala lepa za priložene naslove. Sporočamo Vam, da smo novim naročnikom že poslali časopis. Radi bi vedeli, če hočete prejemati naš list po avionski ali navadni pošti. Dosti pozdravov iz Vašega domačega kraja.

CENCIG Nella — CHICAGO (Illinois). Obveščamo Vas, da smo Vam s 1. marcem poslali zadnjo številko lista. Sporočite, če ste ga prejeli. Nejte se dobro in pozdravite vse rojake.

CERNETTIG Perina — LA GRANGE (Illinois). Vaši sorodniki so nam dali Vaš naslov s prošnjo, da bi Vam pošljali »Matajura«. Upamo, da ste list že prejeli in zato Vas prosimo, da nam odpisete, če ga želite prejemati po avionski ali navadni pošti. Sorodniki Vam obenem pošljajo dosti lepih pozdravov.

CHIACIG Marija — CICERO (Illinois). Tudi Vam smo poslali z dnem 1.3. t. l. »Matajura«. Troštamo se, da ste ga kmalu prejeli, ker smo Vam ga poslali po avionski pošti. Pozdravljena!

GOSGNACH Simon — CLEVELAND (Pensylvania). Z dnem 10. februarjem smo Vam pričeli pošiljati naš list. Naročila ga je za Vas nečakinja iz Matajurja. Prosimo, da nam sporočite, če ste ga prejeli. Vsi Vaši domači Vas prav lepo pozdravljajo in želijo, da bi jim večkrat pisali.

BORDON Anton — OTTAVA. Hvala lepa za poslani denar. Dolgujete samo še za naročnino 1960. Prejmite mnogo pozdravov od vseh Vaših domačih in prijateljev.

JUSSIG Karlo — BUENOS AYRES. Zelo čudno se nam zdi, da nimamo toliko časa nikakega glasu od Vas. List Vam redno dostavljamo in bi tudi radi vedeli, če ga redno prejemate. Prosili bi Vas, da nam sporočite, če še izhaja mesečna revija »Friul«, kajti mi je že dalj časa ne prejemamo. Pozdravljeni!

EVROPA

TOMAZIN Emilio, TOMAZIN Avgust, TOMAZIN Giulio, TOMAZIN Angel — BERN (Švica). Hvala lepa za »kartolino« in salude, Saludali bomo v vašem imenu še vse Vaše domače anu znance. Donesmo Vam poslali »Matajura«. Oglasite se še kaj.

STURMA Natale — BASEL (Švica). Začeli smo Vam pošiljati »Matajura« an zatuó bi Vas prosili, da nam pišete, če ste ga dobili. Vaša mama an vsi domači Vas pozdravljajo.

STURMA Vižjo — MUTENZ (Švica). Poslali list na naslov, ki nam ga je dal Vaš brat. Hvala lepa za naročilo. Pozdravom, ki Vam jih pošljajo Vaši domači, se pridružujemo tudi mi. Pišite nam kaj.

TEDOLDI Lojze — LUZERN (Švica). Prejeli denar za naročnino, hvala lepa. Vaši domači so zdravi in Vas prav lepo pozdravljajo.

TOMASINO Sergijo — BELFORT (Francija). Prejeli nalog, da Vam pošljamo »Matajura«, kar smo tudi storili z dnem 16. t. m. Mama in tata Vas lepo pozdravljajo.

MODERIANO Zovanin in STURMA Claudio — PLOCHINGEN (Zapadna Nemčija). Tudi Vama sporočamo, da smo Vam začeli pošiljati list. Naročnino lahko poravnajo Vaši domači ali pa Vi, ko se vrnete domov. Lep pozdrav!

AFRIKA

COSZACH Gino — TRIPOLI (Libia). Naročnino lahko plačajo Vaši domači v Sovodnjah ali pa bomo čakali na Vaš prihod. Upamo, da ste zdravi in Vas obenem lepo pozdravljamo. Hvala lepa za poslano pismo.

Prejeli smo še več pisem, a ne moremo na vse odgovoriti zaradi pomanjkanja prostora. Ker bo odslej rubrika »Pošta urdnisva« stalna, naj bodo vsi pozorni navedeni, ker bodo v njej gotovo prejeli odgovor. Pišite in odpisali Vam bomo.

Sestanek kmetov Nadiških dolin v Šempetru

(Nadaljevanje s 1. strani)

narja niso dobili. Vsa finančna sredstva, ki jih je država dala na razpolago na podlagi tega zakona so šla v roke velikim zemljiškim lastnikom. Če naši gorski kraji niso dobili sredstev iz tega fonda, kdo je za to odgovoren? Naši upravniki, naši voditelji, ki prebivalstvo o tem niso seznanili! Namesto da bi tolmačili zakone, si prizadevajo vsi upravniki, da bi bili ljudje v mihi v svoji revščini.

Dragi prijatelji, v naših vaseh je zelo razširjena tale zgodba:

Dva kmeta sta prenapogo vozila svoja voza in na nekem ovinku sta se prevrnili. Prvi kmet je pokleknil in pričel prositi Gospoda, naj bi mu pomagal dvigniti njegov voz. Drugi se je pričel jeziti, preklinjati in si z vsemi silami prizadeval, da bi voz postavil na kolesa. Vtem je prišel gospod in se približal kmetu, ki se je upiral v voz, da bi ga postavil pokonci. Tedaj reče prvi kmet: Zakaj nisi, o Gospod, pomagal meni, ki sem te prosil, ampak tistemu, ki preklinja! Gospod mu je odgovoril: Ti si me prosil, vendar si sam nisi pomagal. Vedno sem pravil: pomagaj si, pa ti bom pomagal. Ta kmet si je sam pomagal, pa sem mu tudi jaz priskočil na pomoč.

Ta stara zgodba, dragi prijatelji, nam kaže, da je mogoče doseči svoje pravice če si sami pomagamo, če se organiziramo in protestiramo proti krivicam. Današnji svet je ustvarjen tako, da več dobi tisti, ki bolj protestira. Milijarde prejemajo dobro organizirani monopoli, ki tudi najbolj kričijo. Naši kmetje, ki so dobri in pridni, niso dobili ničesar ter živijo v slabših razmerah kot ostali državljani.

V neki občini v Nadiških dolinah so občani dolžni lastnikom dveh trgovin okoli 30 milijonov lir. Dolžniki imajo po enega ali tudi več družinskih članov, ki delajo v inozemstvu. Dolg je nedvomno velik, toda plačali ga bodo s prihranki, ki jih bodo poslali domači emigranti. Emi-

gracija je rešila številna gospodarska vprašanja teh krajev. Vodilni razred si domišlja, da bi mu morali biti naši ljudje hvaležni, ker jim je omogočil izseljevanje. Toda emigracija ni najboljša rešitev potreb gorskih predelov. Lahko bo izpopolnila manjše vrzeli, toda luknje bodo ostale. Potrebna je politika investicij, nova agrarna politika, našim kmetom naj se omogoči pridelovanje novih kultur po gozdovnanje, gradnja novih poljskih cest, ureditev hudournikov, da se rešijo nove površine obdelovalne zemlje pred uničenjem delovanjem voda. To velja zlasti za dolino Kozice, od Ažle do Zamira.

Na tem področju je na stotine ha zemlje, ki je zaradi poplav neproduktivna. Katastrski urad jo ima za orno zemljo, torej za najboljšo zemljo ter jo v tem smislu tudi obdavičuje; v resnici pa ne prinaša nobenega dohodka.

Pričeti je treba krepiti živinorejo z gradnjo novih mlekarin, ki bodo ustrezale modernim potrebam. V naših dolinah naj se zgradi tovarna marmelade in destilerija žganja, zgradi naj se tovarna, v kateri naj se zaposli odvisna delovna sila; kmetom naj se črtajo vsi davki. Krivično je, da morajo plačati davke na zemljo, ki jim ne nudi niti najosnovnejšega, kar rabijo za življenje. Kmetje plačujejo davke z denarjem, ki ga zaslužijo v emigraciji.

Ko smo predlagali odpravo vseh kmečkih davkov so nam nasprotniki, pozneje pa tudi sam Bonomi rekli: vi zahtevate preveč, kajti v vseh Nadiških dolinah kmečka posestva ne presegajo 315 m nadmorske visine.

To je sicer res, toda naši gorati predel se ne morejo primerjati z ostalimi v državi. Pri nas v višini 200 do 300 metrov nad morjem ni več možen obstoj kmetijstva, ampak samo planšarstvo. Za primer naj navedemo da uspevajo vinske trte v okolici Belluna do 500 metrov nad morjem, v dolini Aosta pa celo do 1000 metrov nad morjem.

DOBRE ŠOLE IN VELIKA PRAKSA V TRSTU IN GORICI

Naši študenti po dijaških domovih

Naši puobi in čee so v velikem številu po dijaških domovih. Mislimo, da je iz naših krajev mnogo več naših otrok po raznih inštitutih, koležih in domovih kot pa iz drugih krajev videmske province. Največ jih je v konvitu v Spletu, potem so v Cedadu in Vidmu ter v inštitutih okoli teh dveh mest. Nekateri so pa tudi po koležih v raznih krajih Italije. Nekaj jih je tudi v semenišču v Vidmu, kjer se pripravljajo na duhovniški poklic. Zdelo bi se ljudem, ki ne poznajo naših ekonomskih razmer, naše mizerije, da smo polni denarja in da zato lahko pošiljamo svoje otroke v koleže, kjer je zelo drago. Ne vedo, da je večina naših otrok pol zastonj ali pa za zelo majhen denar v teh inštitutih. Posebno po zadnji vojski so mnoge organizacije hodile okoli po naših vaseh in nagovarjale starše, naj jim dajo otroke, da jih bodo ravnali in vzgajali zastonj ali pa skoraj zastonj v svojih konviti. Hoteli so imeti naše slovenske otroke, da bi šli proč od doma, kjer govorijo po slovenski s svojimi starši, in da bi jih vzgajali tako, da bi pozabili svoj materni jezik in da bi jih bilo sram, da so Slovenci. In res se je zgodilo, da so nekateri od konviktorjev sramovali govoriti v pričo drugih ljudi svoj materni jezik. Mnogi pošteni Italijani v Vidmu in Cedadu so nam rekli, da je nepošteno, kar delajo nekateri italijanski konvikti s slovenskimi otroki, katerim ne vcepljajo spoštovanje do materinega jezika. Rekli so nam, kako bi bili mi Italijani in Furlani jezni in ogorčeni, če bi naše otroke učili po konviktih tako, da bi jim bilo sram italijanskega jezika. To bi bilo tudi nekrščansko in proti načelom katoliške cerkve. In vendar je večina teh konviktorjev, kjer držijo naše otroke, v rokah katoliških organizacij, ki glede vzgoje naših otrok postopajo nekrščansko. Pa še druge napake delajo ti razni konviti in koleži: Vzamejo naše otroke in jih držijo samo nekaj let, kadar hodijo otroci v osnovne in druge nižje šole. Potem pa jih odpustijo. Prav redki držijo toliko časa, da bi se učili na višjih srednjih šolah, da bi lahko šli študirat še na univerze. Najbrž mislijo, da so za »Benečane«, za otroke iz Furlanske Slovenije dobre navadne nižje šole, da mi v Furlanski Sloveniji ne smemo imeti svojih lastnih inštitutov, ki bi znali perfektno italijanski in slovenski. Mi furlanski Slovenci bi morali biti dobri samo za pikon in oprtnik. Resnica je tudi, da se tudi drugače malo naučijo praktičnega, pametnega in kulturnega v teh konviktih. Mnogi naši starši se pritožujejo, da ne morejo spraviti v službo teh svojih otrok, ki so bili po konviktih, ker nimajo nobene prave kvalifikacije. Preveč polagajo v teh konviktih na nacionalistične zastarele fraze, ki otrokom samo škodijo v življenju. Naše oblasti v videmski provinci bi morale nekaj ukreniti, ker takšen potujočevalen in povrh še slab vzgojen sistem ne koristi italijanski državi in ni v čast italijanski demokratični ustavi.

Po vojski so začeli hoditi nekateri naši otroci v slovenske dijaške domove v Gorici in Trstu. Čeglih so od začetka nekateri krogi gnali veliko kampanjo proti pošiljanju otrok v slovenske dijaške domove, so pa vsi ljudje pri nas priznali, da

jih v teh domovih zelo dobro vzgajajo in zelo dosti naučijo. Ti naši študenti se kar ločijo po dobrem obnašanju in po velikem znanju, posebno tujih jezikov, od tistih, ki so bili po italijanskih konviti. V slovenskih dijaških domovih lahko študirajo naši otroci tudi višje srednje šole in gredo potem lahko na univerze. Tudi slovenske profesionalne šole, posebno v Trstu so zelo dobre. Seveda pa morajo naši starši poslati svoje otroke na takšne šole, da lahko dobijo službo v življenju. Če jih pošljejo samo v navadne nižje profesionalne avviamente, ali pa na učiteljske ali pa samo na srednje šole brez univerze, potem ne bodo dobili služb, kakor jih tudi ne dobijo tisti, če končajo učiteljske v Spletu ali pa kakšne majhne šole ali pa samo srednje šole v Vidmu. Starši morajo dati študirati svoje otroke v dobre industrijske, tehnične šole v Trstu in pa v srednje šole v Gorici in Trstu samo zato, da pojejo po končanih srednjih šolah na univerze ter da postanejo laureati iz jurisprudenze, da bomo imeli svoje advokate v Cedadu in Vidmu, in sodnike na sočinjah in občinske sekretarje po občinah, dalje moramo dobiti svoje laureate iz medicine, veterinarje in inženirje za kemijo, za elektrotehniko, za strojne mašinerije, za agrikulturno in gozdarstvo, laureate za ekonomijo in profesorje za vse materije na srednjih šolah. Takšni študiji trajajo dvanajst do štirinajst let. Samo s takimi diplomami se dobijo službe v Italiji. Službe pa dobijo tudi tisti, ki opravijo najprej osnovno šolo in nato še dobro strokovno industrijsko ali pa tehnično šolo, kjer se učijo ne samo teorije v šoli, ampak tudi praktično

obratno delo v delavnicah. Prav v Trstu se učita na industrijski šoli in stanujeta v slovenskem dijaškem domu dva naša dobra dijaka iz Furlanske Slovenije.

Ko gre za usodo otrok, morajo naši starši dobro premisliti, kam bodo dali učiti svoje otroke. Ne smejo jih zapeljati v obljube, da jih bodo sprejeli neki konviti v Vidmu na pol zastonj, ker bodo kasneje morali silno drago plačevati tisto na pol zastonj vzdrževanje v šolah, ker ne bodo otroci nič znali, in njihove diplome ne bodo dosti vredne. Državnih služb v naših krajih je malo in se tiste, ki so, jih zasedajo ponavadi, kot se pritožujejo Furlani, večidel ljudje iz Južne Italije; domačini Furlani in Italijani, doma iz videmske pokrajine pa ostanejo brez službe. Slovenci, ki se izdajejo za Italijane, tudi ne dobe službe. Ne izplača se torej študirati na slabih italijanskih šolah v Vidmu in Cedadu. Če že daste študirati svoje otroke, dajte jih v dobre šole, v Gorici in Trstu, da se dosti naučijo, tako da postanejo liberi profesionisti — svobodni poklici — ki se bodo lahko borili s konkurenco v življenju.

V Trstu so ob koncu lanskega leta 1959 odprli nov moderen dijaški dom, kjer uživa moderno vzgojo tudi nekaj naših študentov iz Furlanske Slovenije. V Trstu se naši dijaki navadijo modernih jezikov, ki so tako potrebni v življenju, v Trstu, velikem pomorskem mestu gledajo praktično na življenje in so tam praktične možnosti, da si naši otroci naberejo tehničnega znanja ne pa kot v Vidmu nacionalističnih fraz, ki so v sedanjem svetu samo v škodo tistim, ki jih s to staro nacionalistično kramo vzgajajo.

Beneška Slovenija v listih

Ni velika deželica, v kateri živimo mi furlanski Slovenci, a vendar se o njej piše že stoletja, da celo več kot o mnogo večjih pokrajinah. Po zadnji vojski se je pa pisalo o nas posebno v listih in to ne samo naših, ampak po vsem svetu v najrazličnejših jezikih: v angleškem, ruskem, nemškem in tudi v raznih jezikih majhnih narodov. Največ so pisali seveda o naši deželi Italijani, ker pač živimo skupaj z njimi in Furlani v videmski provinci. Zdaj že spet pišejo o naši deželi kot o Slaviji sloveni ali pa veneti kot so nekoč v starih časih pravilno postavljali gospodarji beneške republike in nato italijanski zgodovinarji, geografi, etnografi, filologi in razni drugi učenjaki. Razumljivo je, da so zelo mnogo pisali o nas slovenski profesorji, zgodovinarji in razni drugi proučevalci ljudskega življenja, ker smo mi del slovenskega naroda. Najbolj razširjen slovenski list »TT — Tedenska tribuna« je prinesel januarja letos že dva velika članka o naši zgodovini, o geografski legi, o »lastrah« in bankah — o teh zunanjih znakih naše nekdanje avtonomije. Zelo zanimivo so pisali tudi o Klenku, ki je živel pod mostom sv. Krna ob Nadiži in s svojimi komedijami označeval prihod pusta v naše vase. Na koncu so še razni narodni običaji in zagovori proti boleznim kot jih je nekaj zbral Izidor

Predan. — Vsa reportaža je v tem najbolj popularnem slovenskem listu mirno in objektivno brez kakršnih nacionalističnih fraz, samo fakta, kakršna so. Tako je treba sedaj pisati v duhu prijateljskih odnosov med obema sosednjima državama in mi bi le želeli, da bi tudi listi v našem glavnem mestu videmske province na tak miren, prijateljski način obravnavali obmejna vprašanja. Še bolj kot na redakcije videmskih listov, pa apeliramo mi na tiste, ki dajejo precejšnja sredstva nekaterim listom, da potlej lahko delajo špetirje in prepire med narodi.

DOMISLICE

Marsikatera žena obožuje svojega moža — in on se ima, žal, temu primerno obnašati.

Srečna ljubezen je ključ v ljubezen do celega sveta.

Ljubezen napravi vsakogar za pesnika: iznajde mu ljubico.

Divja ljubezen in divje vode kmalu usahnejo.

Problem zakona: v eni osebi ljubiti mnogo drugih.

Tisti, ki si nikoli niso prizadejali kaj hudega, se nikoli niso ljubili.

Nikoli ga ne boš ljubil, komur ne moreš nesar odpustiti.

Zakon je kot dolga matura, toda nenavadna; zakaj začne se z valetom.

Vecchia e nuova fobia antislovena

Se si prendono in mano vari giornali locali anteriori al governo fascista e cioè prima della prima guerra mondiale, si possono leggere ogni tanto, articoli polemici che attaccano quanti allora si interessavano di dare una cultura alla popolazione della Slavia Friulana, nella sua madrelingua. E, siccome gli Sloveni del Friuli, come del resto presso ogni gente del contado, quelli che sono più istruiti, sono generalmente i sacerdoti, ecco che contro di loro maggiormente si scagliavano le frecce nazionaliste, tacciandoli di antitaliani e venduti allo straniero. Quindi, nemmeno allora si permetteva che la minoranza slovena continuasse, non si dice a spese del governo italiano, ma neppure a spese proprie, l'istruzione privata secondo la propria lingua e costume.

Allora, quella che si dava premura di tenere al corrente del progresso delle scienze e delle arti, la popolazione slovena della Slavia, era la Società di S. Ermacora (Mohorjeva družba) di Klagenfurt. Essa contava allora parecchi soci, ed aveva la propria iramazione a Udine, di cui fiduciario era il prof. mons. Giovanni Trinko. Contro di lui specialmente furono rivolti attacchi, nonostante che egli si difendesse col ribattere che detta società non andava confusa con quella di S. Cirillo e Metodjo che, secondo molti, aveva scopi politici. Ma, ciò che destò le ire di molti cosidetti patrioti, fu il fatto che in un libro contenente canti popolari musicati, distribuito nel distretto di San Pietro degli Sloveni, vi era un canto che inneggiava all'Austria.

Pur ammettendo che questo canto, fra i tanti, fosse incompatibile con l'amore verso l'Italia e che non c'entrasse con la cultura, bisogna riconoscere che una certa nostalgia per l'Austria ci fosse allora, anche se in un primo tempo tutti avevano optato per l'Italia. E questo avveniva perché dopo pochi anni di regno sopra la nostra popolazione, si era agito in maniera tanto fiscale da far desiderare il ritorno del primo tiranno che, in fondo in fondo, era più tollerante verso i popoli a lui soggetti.

Ma le ire non caddero solo sul monsignor Trinko, ma su tutti i vari fiduciari (poverjeniki) dei paesi che procedevano alla distribuzione dei giornali, opuscoli e libri sloveni. E nonostante queste lotte e polemiche, bisogna riconoscere che corag-

giosamente attaccati alla propria terra, lingua e costumi furono non solo gli Sloveni del Friuli ma interessate anche persone colte non slovene. Per meglio dimostrare la consistenza di questa associazione, pubblichiamo qui sotto l'elenco del numero dei soci e dei distributori del 1911: Udine, soci 33 (fiduciario, prof. Trinko; Azzida, soci 3 (fiduciario don Giacomo Lovo, cappellano); Rodda, soci 26 (fiduciario don Valentino Birtig); Mersino, soci 25 (fiduciario don Valentino Birtig); Cividale, soci 12 (fiduciario Skaunik Jožef — Oste); San Pietro degli Sloveni, soci 45 (fiduciario don Antonio Gujon, parroco); Matajur, soci 76 (fiduciario don Luigi Blasutig, maestro); Drenchia, soci 14 (fiduciario don Antonio Domenis, parroco); San Leonardo, soci 7 (fiduciario don Giovanni Petricig, parroco); Stregna, soci 20 (fiduciario don Giovanni Durjava, cappellano); Tribil di Sopra, soci 16 (fiduciario don Alessandro Tomasetig, cappellano); Cosizza, soci 15 (fiduciario don Natale Mencaro, cappellano); Cravaro, soci 11 (fiduciario don Luciano Krisetig, cappellano); Grimacco, soci 12 (fiduciario don Pietro Cernot, cappellano); Tarcetta, soci 4 (fiduciario don Natale Zuferli, sacerdote). Ci sono inoltre alcuni paesi per i quali non conosciamo il nome dei distributori. Ma ecco il nome dei paesi ed il numero dei soci: Topolo, soci 1; Vernasso 1; Biacis 4; Antro 6; Vernassino 10; Sorzento, 1; Erbezzo, 4; Lasiz, 4; Tarpezzo, 2; Purgessimo, 1.

In tutto dunque, nel 1911, nell'arcidiocesi di Udine ci furono 12 soci perpetui e 325 soci ordinari. Una cifra non tanto indifferente per quei tempi, quando, bisogna tener presente, il livello della cultura popolare era assai basso, specie nella nostra Slavia, ove c'era un grande numero di analfabeti.

Come si può notare, fra i sostenitori della associazione di S. Ermacora, c'erano molti sacerdoti, i quali potevano mediante il loro ministero, esercitare un certo influsso sulla popolazione e difenderla nell'ambiente della sua tradizione. Poi venne il fascismo che tolse anche questa modesta possibilità. Ma oggi che si decanta tanto questa rinnovata libertà, che cosa si fa nella Slavia Friulana? Apparentemente si permette in sloveno la stampa, e la distribuzione di giornali e libri sloveni, ma per sotto, non si tenta forse con ogni sistema di distogliere dalla propria lingua la gente? Non si sta forse incanalando la gioventù, già dai primi anni, verso quella opera di snazionalizzazione che fu già caratteristica della politica romana? Purtroppo se allora i vari parroci e cappellani potevano in qualche modo tener desta questa gente, oggi, neppure essi osano imitare i loro antecessori, perché temono sempre più l'ira che verrebbe dall'alto, se si mettessero a fare opera di propaganda presso la nostra gente affinché leggesse giornali e libri in sloveno per istruirsi nella propria lingua.

RIHARD OREL:

Slovenska narodna pesem v Beneški Sloveniji

Naša narodna pesem, ki je bohotno vzklila v prejšnjem času po vseh predelih našega jezikovnega prostora in še bolj izrazito in občuteno v obmejnih obronkih, tako je tudi naša svoj vznik v Beneški Sloveniji. Saj narodi, oziroma male etnične skupine, ki niso bile samostojne in vedno tlačene, so se nekako zaprle pred svetom in tam tem zvesteje gošle in čuvala svoje starostvetnosti in med temi pa zelo zavestno in skrbno svojo narodno pesem. Ona je izražala njihova čustva in v njej so našli uteho in razvedrilo.

Prve pesmi, ki so se pele v Beneški Sloveniji, so bile pač cerkvene in to že ob času verske protireformacije v 17. stoletju, torej od 1. 1600 dalje, pa tudi še kaj prej. Od takrat vsaj je ohranjenost staro besedilo in morda tudi napev Velikonočne pesmi, ki se še dandanašnji poje v kakšnih cerkvah: Jezus je od smrti

vstal od svoje bridke martre, zato se veselim ino Boga častimo. Aleluja!

V izdaji iz l. 1584. jo Primož Trubar imenuje: Ta stara velikančna pejsen. Seveda napev, ki se rabi v Benečiji, je poznejšega datuma. To besedilo je izšlo v protestantskih pesmaricah v več verzijah. Potem imajo v Benečiji lepe božične pesmi, ki se pojo po vaseh sempterske in štenlardske župnije, seveda kjer so slovenski duhovniki. Nastale so, vsaj nekatere s spojitvijo korala in domače tvornosti. Takšne bi bile te-le: Te dan je vsega veselja... Dies est laetitia. Od tega kraja (kralja) Augusta zapoved non parša... O čuj, o čuj sosjedac muoj, kaj ti jest tebe poviem itd.. Drugim pesmam so dali kake priložnostne in ustrezne napeve, bodisi domače ali prinešene iz gorenjskih krajev ali iz Kanalske doline. To velja posebno za pesmi pri nadiških Slovencih, dočim je pri ter-

skih Slovincih zelo dvomljivo, da so sploh imeli kaj cerkvenih pesmi v njihovem narečju, ker so bili odvisni od furlanskih župnij, čeprav je obstojal takozvani slovenski vikarijat za nje. V Režiji pa so še dobro ohranjene nekatere stare cerkvene pesmi; posebno ena, ki jo pojo v postu, ki imajo popoldne pri blagoslovu križev pot in sicer pri vsaki postaji (jih je 14 postaj) in se glasi — zapisani imam dve kitici. — 1. Dolore sveta mati, ta pod križem jočejo, anu nji s'nu v'dajoč (zadnji dve besedi bi bili izpisani: sinu vidajoč, namreč samoglasnik i ne izgovarjajo čisto). 2. Nji ta sveta tožna duša diskonšolana anu boloč, jo jo prejboc dal 'dan punjal (bodalo). To pesem in še eden ali dva psalma, n. pr. (De profundis...): Zmutrane miha sarca ja si klicau ta uoen mój Buh: Höspot zauditae vi mój hlas, da uohe vaše bojo poslušale hlas od moeji prošnji.

Vse te pesmi pojo še dandanašnji v Osojanih, Stolbici Koritih pod Kaninom, v gorski cerkvi na Krnici in pri fari na Ravenci dasiravno imajo le laške duhovne. Tudi drugače Režijani gojijo krepko in zavestno domačo pesem in tudi mla-

Koristni nasveti

Prizganih jedi ne praskajte iz posode, ampak vlijte vanjo vrelo milnico (žajfenco) in jo pustite stati nekaj dni. Potem je treba seveda posodo dobro izplakniti.

Če se prismoji mleko, kuhajte posodo pol ure v lugu in tako se mleko v istem loncu ne bo več prižgalo.

Madeže z nožev čistimo s krompirjem. Nato nože umijemo, obrišemo in zdravimo z volneno curjco.

Omare, iz katerih zaudarja slab duh, očistimo na prav lahek način. V omaro postavimo v posodici dišečo kopalno sol (sale da bagno), ki se jo kupi v usaki drogeriji ali parfumeriji.

Če primanjkuje živalim rudnin

(Nadaljevanje in konec)

Prvini natrij in klor dobe domače živali večinoma s kuhinjsko soljo. Sol potrebujejo predvsem prežvekovalci in kopitarji, pa tudi svinje in perutnina. Če soli primanjkuje, se bistveno zmanjša apetit, krmila se slabše izkoriščajo, mlade živali zastajajo v rasti, plodnost pada, pa tudi proizvodnost živali nasploh. Rastline vsebujejo le malo natrija in klora, zato je treba živalim kuhinjsko sol stalno dodajati.

Čeprav potrebujejo domače živali neznatne količine sledovnih prvin ali mikroelementov, so leti organizmu neobhodno potrebni. Če jih primanjkuje, utegnejo nastati hude posledice. Železo je brezpogojno potrebno za izgradnjo krvnega barvila ali hemoglobina, mišičnega barvila ali mioglobina, pa tudi za izgradnjo drugih nadvse važnih sestavin organizma. Pri izgradnji hemoglobina je važen tudi baker. Če primanjkuje železo in baker, se zmanjša število rdečih krvničk in hemoglobin. To opazimo največkrat pri hlevski vzreji sesnih prašičev; leti so bleedi in slabotni, utegnejo pa tudi poginiti; pogostne so pri njih komplikacije, običajno kožni izpuščaji, driske in pljučnice. Vedeti moramo, da je v mleku povsem malo železa in bakra, odtod tudi slabokrvnost. Slabokrvnost pri pujskih preprečimo, če pustimo pujske z materjo že nekaj dni po porodu v tekališče; če pa je to zaradi slabega vremena nemogoče, jim damo v kotec čiste sveže ilovice že drugi dan po porodu.

Tudi pomanjkanje kobalta privede do slabokrvnosti, poleg tega pa do splošne oslabelosti in izčrpanosti živali; predvsem so občutljivi prežvekovalci. Pri ustreznemu gnojenju z naravnimi in umetnimi gnojili, do pomanjkanja kobalta z gotovostjo ne pride.

Kakor človeku, tako je tudi domačim živalim nujno potreben jod. Če ga ni dovolj v hrani in vodi, so norojene živali slabotne in za življenje nesposobne; večkrat je opaziti, da so gošave in slabo obrasle z dlako; včasih so celo gole. V krajih, kjer primanjkuje joda, se poklada jodirana sol.

Pri pomanjkanju mangana se živali

Krtače za oblieko, ki so se omehčale, potopimo v raztopino galuna. Ročaj namažemo z oljem in drgnemo z volneno curjco.

Če želite zdrobiti soli, dajte kepe soli v pekač in dobro segrejte. Nato stresite sol na desko in jo zdrobite z lesenim kladivom.

ki je že toliko pokvarjena, da je kislja, ni vredno prekuhavati.

Najbolj priporočljivo je zamenjati kozarce. Zato prekuhamo marmelado damo še vročo v dobro pomite kozarce, ki smo jih prej dali za nekaj časa v vročo pečico, da so se razkužili.

PREPREDITE GNITJE KROMPIRJA

V zgodnji spomladi se ponavadi pokvari zelo dosti krompirja zaradi močnega klitja. Kakor je koristno, da je semenski krompir kaliv in da dovolj zgodaj sklije in zgodnje sorte celo sli-mo, da bi pravočasno skalile za saditev, tako si želimo po drugi strani, da bi jedilni krompir ne poganjal klic, ki hitro porabijo mnogo hranilnih snovi iz gomolja.

Pomladanske slane

V jasnih nočeh marca in aprila v naših krajih toplota zraka še večkrat pade pod 0° C. V takšnih primerih opazimo jutraj pri sončnem vzhodu, ko je toplota zraka najnižja, slano. Dokler se narava (natura) še ni zbudila iz svoje zimskega spanja, takšna slana v poljedelstvu ne naredi nobene škode. Če je zima huda in dolga, narava pozno oživi in sicer šele takrat, ko postane sonce tako močno, da se zrak kljub nočnemu ohlajevanju ne more več ohladiti pod 0° C. Toplota 0° C še ni tako nevarna, ker ne traja dolgo. Da bo škoda, katero povzroča slana, velika, je potrebna nižja temperatura, to je od -3° do -5° C.

Da boste vsaj deloma preprečili škodo, ki jo dela slana pomladi, uporabljajte (nučajte) umetna sredstva, ki v resnici niso preveč poceni, a tudi ne preveč draga. Slana nastopa predvsem u zgodnji pomladi, ko se zrak in z njim vred zemlja preveč ohlajata. Da to ohlajanje preprečite, uporabljajte tele nasvete:

1. Nizke mlade rastline (paradižnike, solata, grah, rože itd.) pokrijte s papirjem ali s starimi vrečami (žakij).
2. V vinogradih zažgite kupe mokrega listja, slame in drugih odpadkov, ki dajo močan in gost dim. Dim se vleže na zemljo in prepreči, da se prehitro in premočno ohladi.
3. Posamezne nasade lahko poškopite tudi z vodo. Zapomnite si, da lg vode da pri 0° C 80 kalorij, da se spremeni v led. To toploto dobi zrak, ki tako dalj časa zadrži toploto iznad kritične vrednosti. Š skropitjem začnete šele, ko toplota zraka doseže 0° C, škropiti pa morate vse dotlej, dokler nevarnost ne mine, to je dokler se toplota zraka ne dvigne že par stopinj nad ničlo. Gre pa

Kemiki so si dolgo prizadevali, da bi odkrili učinkovito in poceni sredstvo za preprečevanje klitja krompirja. V zadnjih časih se je precej razširila uporaba praška tuberite, ki so ga začeli izdelovati v Angliji in kjer ga uporabljajo že od leta 1930. Za 1000 kg krompirja je dovolj 1 kg praška tuberite, da se klitje prepreči.

NE REDITE STARIH KOKOŠI

Nesnost kokoši se s starostjo manjša. V prvem nesnem času znese kokoš največ jajc z največjo skupno težo. V drugem nesnem času se proizvodnost zmanjša za 27%, v tretjem letu pa kokoš ne poplača več stroškov krmljenja in reje. Zaradi tega vam priporočamo, da ne redite starih kokoši, ker se ne izplača.

seveda precej vode (2 litra na uro na vsak kvadratni meter).

Končno pa je treba vedeti, da zaščita od slane ne sme biti izvedena po enem kopitu in da je precej odvisna od krajevnih razmer.

Delo sadjarja v marcu

Tale mesec je zadnji čas, da obrežete sadno drevje, predvsem koščičarje (breskve, marelice, češnje in češnje), jablane in hruške lahko obrežete še aprila meseca. Obrezovanje v času cvetenja ni priporočljivo, ker s tem slabimo drevo.

Se je čas za pomlajevanje starih drev in precepjanje z boljšimi sortami.

Vse rane je treba premazati s cepilno smolo. Končno poškopite drevje s sredstvi proti rastlinskim boleznim in škodljivcem.

V marcu še lahko sadite sadno drevje in ga takoj nato obrežete. Višina debla naj bo 40 do 120 cm do prve glavne veje. Pred sajenjem pa je seveda treba korenine prikrajsati do zdravega lesa in jih namočiti v mešanico kravjaka, vode in fine zemlje. Šele potem posadite drevesce na severni strani kola in privežite.

Koliko krme potrebuje krava

Za kravo molznico moramo priskrbeti na leto naslednje količine krme (fuotra): 1000 kg (10 kvintalov) dobrega sena, 7000 kg (7 kvintalov) silaže, od tega eno tretjino bogatejša z beljakovinami, 10.000 kg (100 kvintalov) zelene krme in 10 kvintalov nastilja v zaprti ali 18 kvintalov v odprti staji.

S to krmo zagotovimo kakih 3000 kg mleka na kravo letno. Za še več mleka na leto pa je treba vključiti v obroki še razne koncentrate. Seveda, če ne pokla-

RAVNATELJSTVO »MATAJURJA«
OBVEŠČA, DA BO OBJAVLJALO
BREZPLAČNO VSA POVPRASEVANJA
PO DELU IN ENAKE PONUDBE
S TEM BO NAŠ LIST PODPIRAL
BREZPOSELNE, KI NIMAJO
NA RAZPOLAGO SREDSTEV ZA
OGLAŠEVANJE IN KI UPAJO, DA
BI TEM POTOM MORDA PRISLI
DO PRIMERNE ZAPOSLOTITVE.

damo živini vseh goraj navedenih vrst krme, moramo posamezne vrste sorazmerno količinsko povečati.

Za paitanje mlade živine pa potrebuje-mo letno naslednjo količino krme in nastilja: 750 kg dobrega sena, 3500 kg silaže, od tega eno dobro tretjino bogatejšo na vitaminih in 1000 kg nastilja.

Odgovorni urednik: Tedoldi Vojmir
Reg. Videmske sodnije št. 47
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

Sobne cvetice

Sobne ovetice (rože) začno meseca marca odganjati in zato jih morate postaviti na svetlo. Cvetoe postavite na svetel, a ne preveč gorak prostor, da dalj časa cveto. Proti koncu meseca napravite potaknjence. V 10 do 14 dneh napravijo korenine, nakar jih presadite u lončke. Začnite presajati lončnice in jih postavite na svetel in tople kraj. Cebulice odevčelih hijacint poberite, ko se listi posuše.

ČE MARMELADA PLESNI

V marmeladi, ki plesni, so začele delovati glivice plesni, ki so prišle iz zraka, ali pa smo jih zanesli v shrambo s kakšnim drugim okuženim živilom. Najbolje je, da marmelado prekuhamo. Odstranimo prav pazljivo z vrha vso plesen in hkrati tudi vso plast okužene marmelade. Marmelado damo nato v čisto kozico, ji primešamo še nekaj sladkorja in jo vremo vsaj četrt ure. Marmelade,

na tri skupine nazvočij in sicer na nadiško, tersko in rezijansko, torej nekako tako kot dijalektološko.

Oglejmo si in razčlenimo nekatere pes-

mi iz Nadiške doline, ki naj bi bile tamonjše izvirne in ne prinesene od drugod. Te so seveda v malem številu. To moremo soditi najprej v odnosu na be-

sedilo in potem šele na napev. V moji zbirki iz leta 1920. so vsakovrstne. Začel sem jih zbirati 6. januarja leta 1908. Na predvečer sv. Treh kraljev, ko je v Benečiji in bližnjih furlanskih predelih navada prižigati kresove, sem bil na obiskih pri takrat znani zavedni družini Comeniovih v Roncu, kjer so zbrani vsi po večerji, pričeli domači bratje prepevati lepe tamošnje narodne pesmi, ki so pod oznako kraja Ronca ali St. Peter, priobčene v tej zbirki.

Drugi dan na praznik je bila maša v Ronški cerkvi bolj zgodaj. Evangelij seveda prebran slovenski, pač prilagojen tamošnjemu narečju radi boljše umljivosti. Običajna pridiga je izostala, ker je moral kapelan k fari v St. Peter kot običajno. Med mašo, po evangeliju, je kar naenkrat zadonelo bučno petje množice; nekdo je začel peti naprej in drugi so mu sledili. Peli so staro domačo božično pesem: Te dan je vsega veselja... Peli so enoglasno, seveda kjer je prišlo nižjim glasovom previsoko, so pa peli oktavno nižje. Prenehali so stoprav pred povzdigovanjem in potem so zopet nadaljevali z drugimi kiticami do konca maše. Prav poživljavače je bilo

gledati in poslušati to množico kako ver-no in z verno je pelo pesem v svojem jeziku. No in kako je sedaj v Ronški cerkvi, ali še tako pojo kot pred 50 leti?

V Roncu so bili vsikdar le slovenski duhovniki in med temi 16 let t. j. do svoje smrti (1889.) narodno zavedni duhovnik — domači pesnik Peter Podreka. Njemu je sledil še en drug Slovenec in zadnji, ki je najdalje tam pastiral, je bil Ivan Kruder in sicer celih 35 let. Leta 1937. je šel v pokoj v svojo pofurlanjsko vas Smarčedo pri Tarčentu. Ta je bil zaveden mož in je ljubil svoj narod. Zanjim je prišel Lah in seveda odpravil vse kar je bilo slovenskega. Dobro in še pre-dobro beneško ljudstvo vajeno ubogati in se ne upirati, je tako sprejelo molče nove naredbe in začelo moliti v cerkvi po laško. Čudno, da cerkvene oblasti tako odreja-jo, zakaj ne uvažujejo verskega ču-ta tamošnjega ljudstva, ki je globoko ukoreninjen in puste, da ta verska čustva izražajo v svojem jeziku, kar bi k utrje-vanju njihovih verskih načel in pobož-nosti mnogo doprineslo. Sicer je škoda izgubljati vsako besedo, ker itak nič ne pomaga. Upamo, da bode čas vse to en-krat popravil...

(Nadaljevanje sledi)